

Hastigt och mindre lustigt

Det nya gymnasieämnet makt, normer och kön skulle vara en del av gymnasiereformen Gy25 som ska sjösättas höstterminen 2025. Men nu är ämnet satt på vänt – Skolverket ska göra ett ”omtag”. Debattören Anna-Karin Wyndham kritiserade det nya gymnasieämnet i radions *Studio ett* i juli 2024, och hennes kritik var inte nådig (Studio ett 2024). Ämnet lär eleverna att de inte har någon agens och inte kan göra individuella val, hävdade hon. Flera ledarskribenter och journalister ställde sig bakom hennes kritik och i mitten av september meddelade Skolverket att ämnet stoppats.

Flera universitet, och då framför allt genusvetenskapliga miljöer, hade fått i uppdrag att under hösten 2024 starta kurser för att vidareutbilda lärare som skulle undervisa i ämnet. Örebro universitet var ett av dessa, och jag hade tillsammans med en kollega utvecklat en av kurserna som skulle börja måndagen den 16 september. För att parafrasera ordföranden för den numera nedlagda Renmarksutredningen, Erik M. Runesson (2024), så kan jag intyga att varken jag eller mina kollegor hade hört något förrän minuterna innan Skolverket gick ut med sitt pressmeddelande den 13 september. I pressmeddelandet angavs skälet till att det krävdes ett ”omtag” vara att ämnet under sommaren ”varit föremål för omfattande diskussion, både kring vetenskaplighet och kring vilket behov det fyller” (Skolverket 2024). Samtidigt påpekades det i pressmeddelandet att det är viktigt för skolan att ”ge elever möjlighet till fördjupning i viktiga samhällsutmaningar som rör jämställdhet och alla människors lika värde”. Bara någon vecka före beskedet höll Skolverket som bäst på att planera för vilka fortbildningskurser i ämnet som skulle ges under 2025.

Hastiga beslut och strykningar av formuleringar om jämställdhet och mångfald har de senaste åren dykt upp flera gånger när jag läst offentligt tryck i forskningssyfte. Här tycker jag mig se ett mönster. En enskild aktör formulerar

Corresponding author email: maria.jansson@oru.se

Copyright: © 2024 The author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: *Tidskrift för genusvetenskap* 44 (3): 105–109
<http://dx.doi.org/10.55870/tgv.v44i3.39214>

kritik, ledarskribenter och andra opinionsbildare hakar på, politiker och beslutsfattare framstår som lyhörda när de stryker formuleringar eller skrotar reformer.

Låt mig ge några exempel. I en rapport om armlängds avstånd som publicerades av *Myndigheten för kulturanalys* i juni 2021 beskrivs jämställdhet som ett hot mot den konstnärliga friheten. Rapporten citerades och hyllades av flera ledarskribenter som riktade vass kritik mot Filminstitutets jämställdhetssatser. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen beslöt i december 2021 att ändra formuleringen om att *Svenska Filminstitutet* ska integrera jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv i sin verksamhet, med argumentet att de vill säkra den konstnärliga friheten. Dåvarande kulturminister Jeanette Gustafsdotter förklarade dock i en artikel den 29 december 2021 för *Dagens Nyheter* att jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv "är fortsatt oerhört viktigt, men att man gjort bedömningen att det redan finns med i regleringsbrevet" (Källén 2021).

Den senaste public service-utredningen som kom i april 2024 (SOU 2024: 34), föreslår att skrivning om att public service ska utgå från ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv ska tas bort ur sändningsvillkoren. Denna formulering, menar utredningen, är överflödigt, eftersom det redan finns en lydelse som omfattar jämställdhet och mångfald i radio- och TV-lagens demokratistadgande. Det är också svårt att mäta det här villkoret förklarar utredningen, och dessutom finns en risk att villkoret tolkas för brett, som till exempel att det ställs krav på "jämställdhet i organisationen" (SOU 2024: 230). Givetvis, påpekar utredningen, är jämställdhet och mångfald ändå viktigt, men, fortsätter de, en konsekvens av att ta bort kravet är att det inte längre kommer att mätas och redovisas.

Åter till Skolverket och gymnasieämnet makt, normer och kön. Ämnet skulle bland annat ha handlat om jämställdhetslagar och hur könsnormer styr människors val av studier och arbete (se kursplaner för ämnet makt, normer och kön), men också om centrala genusvetenskapliga egrepp. Den debatt som pågick under sommaren 2024 går att spåra till ett inslag i radions *Studio ett* den 24 juli (Studio ett 2024). Anna-Karin Wyndham, gymnasielärare, doktor i pedagogiskt arbete och debattör i skolfrågor, hörs i inslaget ifrågasätta ämnets relevans och vetenskaplighet. Hon menar att queerteori, intersektionalitet och genusteori är ideologiska verktyg och ifrågasätter att biologiska skillnader mellan flickor och pojkar inte berörs av Skolverket (se även Wyndham 2024). Hon beskriver det som att Skolverket "trycker in" normkritik i stödmaterial som "kablas ut" till skolorna. Därmed har normkritik blivit ett "moraliskt rättesnöre" för lärarna. Flera ledarskribenter plockade upp Wyndhams kritik och beskrev inte bara gymnasieämnet, utan stora delar av Skolverkets verksamhet som ideologisk. På *Bohuslännings* (Lernfeldt 2024) ledarsida beskrivs ämnet som "vänsterpolitiskt

separatistiskt tankegods” och *Smedjan* (Björk 2024) karaktäriserar den som marxistisk, medan *Skaraborgs Allehanda* (Bred 2024) liknade ämnet vid ”drilling i lilla katekesen”.

Kritiken föranledde alltså Skolverkets GD, Joakim Malmström, som tillsatts för att bland annat se över det stöd myndigheten ger till skolorna, att göra ett ”omtag” när det gäller gymnasieämnet. Så här i efterhand tänker jag att det var ett pressat Skolverk som fattade beslutet. Regeringen har placerat Wyndham som expert i utredningen om en ny läroplan och den 14 november publicerade bland annat *Dagens Nyheter* (2024) nyheten att Skolverket ska förses med ett vetenskapligt råd och en överdirektör. Den nya överdirektören ska enligt skolminister Lotta Edholm (L) ”bistå generaldirektören i styrningen mot mer vetenskap och beprövad erfarenhet”, medan det vetenskapliga rådet ska ge Skolverket stöd att följa ”den pedagogiska utveckling som sker i universitetsvärlden, till exempel inom hjärnforskningen”. Den vetenskap som Lotta Edholm alltså pekar ut som den centrala arenan för pedagogisk forskningsutveckling är alltså hjärnforskningen.

Frågan är vilken typ av hjärnforskning det egentligen är som skolministern vill ha och om Edholm och Wyndham efterfrågar samma slags forskning. När Edholm hänvisar till hjärnforskning så tolkar jag det som att det handlar om pedagogiska kunskaper som handlar om hur elever lär sig och hur lärare bör lära ut. Wyndham är lite mer oklar – det finns en glidning mellan de krav hon skriver om i bloggen *”Rak höger”* där hon verkar efterfråga pedagogisk kunskap baserad på könsskillnader och i kritiken mot ämnet makt, normer och kön, där hon verkar vilja lära ut biologiska skillnader mellan pojkar och flickor som ämnesinnehåll. Wyndhams dubbla önskan om mer kunskap om biologiska könsskillnader speglar hur innehåll och pedagogik i debatten lätt blandas samman till en ganska problematisk mix. Visserligen har undervisningsmetoder betydelse även för innehållet och vice versa, men på inget annat område än när det gäller ämnet makt, normer och kön har jag sett förslag som innebär att biologer ska stå för undervisning i till exempel religionsvetenskap eller historia.

För argumentets skull, låt oss anta att könsskillnader i hjärnan skulle visa att pojkar lär sig bättre i könssegregerade klasser (Nyström 2019). Eller att kvinnor med små bröst är bättre på matematik än de med stora, något som professor i neurologi, Annica Dahlström, för ett par år sedan menade kunde ha viss evidens (Snaprud 2007). Betyder det att skolan då ska organiseras om efter detta? Mig veterligen finns idag inte någon hjärnforskare som inte erkänner att omgivningen påverkar utfallet av våra biologiska dispositioner. Då måste frågan ställas om skolan ska organiseras för att bekräfta och förstärka sådana skillnader eller för att jämna ut dem? Min poäng är att forskningsresultat talar om hur världen är

beskaffad, medan demokratiska beslut och styrning av skolan handlar om hur vi tillsammans vill leva i den.

Normer som jämställdhet och mångfald handlar i grunden om frihet och allas lika värde. Sådana idéer ska vara ett rättesnöre i en demokrati. Inte bara i skolan, utan i hela samhället. När politiker och andra makthavare på kort varsel stryker formuleringar och skrotar reformer som kommit till för att upprätthålla dessa värden och i samma andetag hävdar att de är viktiga, så är det svårt att tro att de är ärliga. Därför är det så viktigt att skolan vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet, och att sådan vetenskap och erfarenhet också innehåller kunskaper om hur man kritiskt granskar och deltar i den offentliga debatten.

För att bättre förstå Skolverkets "omtag" och för att ställa vår kunskap till förfogande i "omtaget" skrev Ämnesföreningen för Genusvetenskap (ÄG) ett brev till Skolverkets GD Joakim Malmström. I december fick vi träffa honom och andra representanter från Skolverket. Vid mötet beklagade Skolverket att beslutet kom så sent. Det framgick också att de faktiskt menar allvar med att göra ett omtag och att de vill ha fortsatt dialog. Men de mer principiella frågorna, om Skolverket verkligen menar att de genusvetenskapliga teorier som kurserna skulle innehålla och som också utgör basen för genusvetenskap på universitetet är ovetenskapliga, fick vi inte några entydiga svar på. Däremot verkade vi vara överens om att kunskaper om genus och jämställdhetslagstiftning är viktiga i ett samhälle där inte bara offentlig sektor utan även privata företag efterlyser sådan kompetens. Frågor som inte bara berör genusvetare utan alla medborgare är vad den mer systematiska nedmonteringen av frågor om jämställdhet betyder och hur hastiga och ogenomskinliga beslutsprocesser som föregås av ensidig kritik i ett polariserat offentligt samtal påverkar demokratin. Jag gissar att vi kommer att få anledning att återkomma till de frågorna.

Maria Jansson, professor i genusvetenskap vid Örebro universitet och styrelsemedlem i ÄG

Referenser

Björk, Marcus (2024) Skolverkets haveri är symptom på större problem. *Smedjan* 2 augusti 2024. <https://timbro.se/smedjan/skolverkets-haveri-ar-symptom-pa-storre-problem/> [2 december 2024].

Bred, Mathias (2024) Skolverket pekar finger åt regeringen. *Skaraborgs Allehanda* 2024-07-27. <https://www.sla.se/2024/07/27/skolverket-pek-ar-finger-at-regeringen-fc335/> [2 december 2024].

Källén, Matilda (2021, uppdaterad 2024) Kulturministern om Filminstitutets nya riktlinjer: "Kulturen ska vara fri från politisk inblandning". *Dagens nyheter* 29 december 2021 (uppdaterad 13 februari 2024).

Lernfeldt, Malin (2024) Bra att Skolverket backar om kursen makt, normer och kön, *Bohuslänningen* 20 september 2024. <https://www.bohuslaningen.se/asikt/ledare/bra-att-skolverket-backar-om-kursen-makt-normer-och-kon.89e7b3cd-81a1-40a1-99db-0c9244a98f09> [2 december 2024].

Myndigheten för kulturanalys (2021) Så fri är konsten. <https://kulturanalys.se/publikation/sa-fri-ar-konsten/> [2 december 2024].

Nyström, Joe (2019) *Jämställdhet? Hjärna det!: En studie om neurologiska och biologiska könsskillnader och dess inverkan på musikämnet och den svenska skolan*. Examensarbete med ämnesdidaktisk inriktning. Umeå: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå Universitet.

Runesson, Erik M. (2024) DN Debatt: "Varför avsluta en utredning när bara politiken återstår". *Dagens nyheter* 12 november 2024. <https://www.dn.se/debatt/varfor-avsluta-en-utredning-nar-bara-politiken-aterstar/> [2 december 2024].

Skolverket (2024) Pressmeddelande: Ämnet makt, normer och kön tas bort, nu väntar omtag och bred dialog. Solna: Skolverket. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2024-09-13-amnet-makt-normer-och-kon-tas-bort-nu-vantar-omtag-och-bred-dialog> [26 november 2024].

Snarud, Per (2007) Möt Annica Dahltström - hon tar strid om könet i hjärnan. *Forskning och Framsteg* 1 januari 2007.

SOU 2024: 34. "Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider" Betänkande från public service-kommittén. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/05/sou-202434/> [2 december 2024].

Studio ett (2024) Behövs skolämnet "Makt, normer och kön" i svenska gymnasium? *Sveriges Radio P1* 24 juli 2024. <https://sverigesradio.se/artikel/behovs-skolamnet-makt-normer-och-kon-i-svenska-gymnasium> [2 december 2024].

Wyndham, Anna-Karin (2024) Kan en myndighetsnörd ge Skolverket en omstart? *Rak Höger* 27 oktober 2024.